

PIRJO PÖLLÄNEN

YTT, yliopistotutkija

Itä-Suomen yliopisto

Karjalan tutkimuslaitos

”Veran” ja ”Husseinin” arki ja asettuminen raja-alueen maaseudulle

Etnografinen tutkimus kahdesta maahanmuuttajataustaisesta väestöryhmästä Pohjois-Karjalassa

Artikkelissa tarkastellaan arkea ja asettumista Pohjois-Karjalan maaseudulle. Tarkastelun kohteena on kaksi maahanmuuttajataustaista ryhmää: venäjänkieliset ja turvapaikanhakijat raja-alueen maaseudulla. Teoreettisen viitekehyksen muodostaa maahanmuuttajien ylitajainen arki. Tutkimusmetodologia paikantuu arjen etnografiaan. Analyysi rakennetaan kahden tyyppitarinan ”Veran” ja ”Husseinin” kautta etnografisesta aineistosta ja aikaisemmasta tutkimuksesta. ”Veran” ja ”Husseinin” kautta maahanmuuttajien Pohjois-Karjalaan kiinnittymistä ja arkea katsotaan kolmen teeman paikan, työelämän ja sosiaalisten suhteiden näkökulmasta. Tutkimuksen tulokset osoittavat, että venäjänkielinen ”Vera” on juurtunut Pohjois-Karjalan maaseudulle, jossa rajan läheisyys ja mahdollisimman mutkaton rajan ylitys on keskeinen osa hänen ylitajaisesta arkeaan. Husseinin kiinnittyminen alueeseen on puolestaan hauraampaa, ja hänen arkeaan varjostaa toimeettomuus ja epävarmuus oikeudesta jäädä Suomeen.

Avainsanat: maaseutu, maahanmuuttajat, raja-alue, turvapaikanhakijat ja venäjänkieliset

Suomalainen maahanmuuttotutkimus sai alkunsa 1990-luvulla Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena Suomeen suuntautuneen laajempimittaisen venäjänkielisten maahanmuuton ja samaan aikaan Somaliasta saapuneiden turvapaikanhakijoiden myötä (esim. Tiilikainen 2003; Liebkind ym. 2004; Martikainen ym. 2006; Martikainen & Tiilikainen 2007; Saarinen 2007). Venäjänkielisiä maahanmuuttajia tuli niin

suomalaista syntyperää olevien entisen Neuvostoliiton kansalaisten paluumuuton (esim. Lepola 2000; Liebkind ym. 2004; Davydova 2009), avioliittomuuton (esim. Saarinen 2007; Pöllänen 2013) kuin opiskelu- ja työperäisen maahanmuuton kautta (ks. Davydova 2009; 2012). Tutkimus keskittyi pitkälti maahanmuuttajien suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumiseen ja erityisesti maahanmuuttajien työllistymiseen (esim. Forsander 2002; Liebkind ym. 2004; Martikainen ym. 2006; Martikainen & Tiilikainen 2007), ja sitä tehtiin pitkään lähinnä kasvukeskusten ja kaupunkialueiden kontekstissa (Martikainen & Tiilikainen 2007). Tämä on perusteltua tilastojen valossa: lähes 85 % Suomen ulkomaalaistaustaisista asuu kaupunkialueilla, kun vastaava luku koko väestön osalta vuonna 2017 oli 70 % (Juopperi 2019).

Maahanmuutto ei kuitenkaan ole merkityksetön ilmiö suomalaisen maaseudun ja maaseutututkimuksen näkökulmasta. Venäjänkielisten maahanmuutto on koskettanut Etelä-Suomen kasvukeskusten ohella monella tapaa myös Kaakkois-Suomen maaseutualueita. Maahanmuuttajista venäjänkieliset ja virolaiset ovat levittäytyneet tasaisimmin eri puolille maata, eikä heidän keskuudessaan ole nähtävissä yhtä voimakasta keskittymistä kasvukeskuksiin kuin muiden maahanmuuttajien keskuudessa (Saari 2013). Venäjänkieliset antavatkin itärajan maaseutumaisilla alueilla kasvot maahanmuuttajuudelle (Varjonen ym. 2017; Davydova-Minguet & Pöllänen 2020). Myös viimeisin maahanmuuttoon liittyvä laajempi yhteiskunnallinen ilmiö, vuonna 2015 Suomeen saapuneet yli 30 000 turvapaikanhakijaa, koskettaa maaseutua (ks. esim. Sotkasiira 2017; 2018a; Haverinen 2018). Juopperin (2019) mukaan maaseudun paikalliskeskuksissa, joilla tarkoitetaan suurempien kaupunkialueiden ulkopuolella sijaitsevia taajamakeskuksia, pikkukaupunkeja ja kirkonkyliä (Tilastokeskus: Käsitteet), ja ydinmaaseudulla, jolla tarkoitetaan intensiivistä maankäyttöä ja/tai paikallistasolla elinkeinorakenteeltaan monipuolista suhteellisen tiiviisti asuttua maaseutua (Tilastokeskus: Käsitteet), maahanmuuttajataustaisen väestön kasvu on ollut viime vuosina jopa nopeampaa kuin kaupunkialueilla.

Maahanmuuttajat jaotellaan yleisesti viiteen kategoriaan maahantulon syynsä ja oleskeluoikeutensa perusteella. Maahanmuuttaja on henkilö, joka on mistä tahansa syystä (esim. pakolaisuus tai työperäinen maahanmuutto) muuttanut toiseen valtioon. Turvapaikanhakija on henkilö, joka pyytää suojelua kotimaansa ulkopuoliselta valtiolta. Mikäli henkilölle myönnetään turvapaikka, hän saa samalla pakolaisaseman ja oleskeluoikeuden maassa

(Laki 746/2011). Pakolainen on henkilö, joka on paennut vieraaseen valtioon vainoa ja saanut YK:n pakolaisasiainpäävaltuutetun toimiston UNHCR:n tai jonkin valtion hänelle myöntämän pakolaisaseman. Kiintiöpakolainen puolestaan on henkilö, jolle UNHCR on myöntänyt pakolaisen aseman tai joka on muun kansainvälisen suojelun tarpeessa ja jonka jokin valtio ottaa vastaan vuosittaisessa pakolaiskiintiössään. Paperittomia ovat henkilöt, jotka asuvat jossakin valtiossa ilman täyttä laillista ja viranomaisten hyväksymää oleskeluoikeutta. (Jauhiainen 2017, 9-11.)

Tässä artikkelissa tarkastelen maahanmuuttoa Pohjois-Karjalan maaseutualueilla, Suomen ja Venäjän välisen rajan läheisyydessä kahden ryhmän venäjänkielisten maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kautta. Raja-alue viittaa laajasti koko Pohjois-Karjalaan antaen alueelle ja sen maaseudulle omanlaisensa ilmeen, joka voidaan paikantaa sekä alueen ”imagoon” tai ”brändiin”, mutta myös ihmisten arkielämään. (Ks. Davydova & Pöllänen 2010; Davydova-Minguet & Pöllänen 2020; ks. myös Pohjois-Karjalan Maakuntaliitto 2017). Maahanmuuton näkökulmasta on tärkeää ymmärtää, että maaseutualueet ovat keskenään erilaisia ja että maaseudun maahanmuuttajataustaista väestöä on erilaista eri puolilla maata (Saartenoja ym. 2009; vrt. myös Uusitalo 2020). Pohjois-Karjalassa tunnusomaisia piirteitä ovat rajan läheisyyden ohella maahanmuuttajaväestön homogeenisuus ja alueen korkeat työttömyysluvut. Alueen suurin yksittäinen maahanmuuttajaryhmä ovat venäjänkieliset (Joensuun kaupungin selvitys 2020). Venäjänkielisten maahanmuutto Suomeen ja Pohjois-Karjalaan on sukupuolittunutta, niin että koko maan venäjänkielisistä 59 % on naisia ja 41 % on miehiä (Varjonen ym. 2017, 59; Davydova-Minguet & Pöllänen 2020).

Toinen merkittävä maahanmuuttajaryhmä Pohjois-Karjalassa ovat turvapaikanhakijat, jotka edustavat useaa eri kansalaisuutta. Turvapaikanhakijoita ja pakolaisia Pohjois-Karjalassa on ollut aina 1990-luvulta alkaen muun muassa siitä syystä, että Pohjois-Karjalassa on 1990-luvulta lähtien toiminut vastaanottokeskuksia ja esimerkiksi Lieksassa asuu merkittävä somaliyhteisö (vrt. Sjöblom-Immala 2016b). Vaikka somalialaiset ovat keskittyneet Suomessa pääkaupunkiseudulle, niin harvaanasutulla alueella maahanmuuttajien suhteellinen osuus voi nousta suureksi. Vuoden 2015 jälkeen Pohjois-Karjalaan perustettiin uusia tai avattiin uudelleen lakkautettuja vastaanottokeskuksia, ja turvapaikanhakijoita ja pakolaisia alkoi ilmaantua laajemmin myös maaseutualueiden arkeen. Selvitän tässä artikkelissa etnografisen tutkimusaineiston kautta, miten

venäjänkielisten ja turvapaikanhakijoiden arki rakentuu ja tulee eletäväksi Pohjois-Karjalan maaseudulla. Olen kiinnostunut siitä, miten maahanmuuttajat asettuvat ja kiinnittyvät tai eivät kiinnity Pohjois-Karjalaan.

Maahanmuuttajan arki maaseudun kontekstissa

Arki on artikkelissa sekä konteksti ja toimintaa kuvaileva termi että analyttinen käsite, jonka kautta tutkimuskohdetta lähestytään (esim. Felski 2000; Jokinen 2005; Pöllänen 2013; Lehto 2020). Rita Felskin (2000) tavoin katson, että arjessa keskeistä on toiminnan tavallisuus, jokapäiväisyys ja rutiinien toisto. Analyttisenä käsitteenä arki toimii apuvälineenä, jonka kautta toimintaa, maahanmuuttajien asettumista ja paikkaan kiinnittymistä, tässä artikkelissa jäsenmän toistettavuuden ja rutiininomaisuuden mukaan (Felski 2000, 78). Kaikkien ihmisten arki pitää sisällään inhimillistä rutinoitunutta ja toistettavaa toimintaa, jota on kaikkialla niin kotona kuin kodin seinien ulkopuolella, mutta kaikki inhimillinen toimintamme ei kuitenkaan ole arkea (Jokinen 2005; Pöllänen 2013; Lehto 2020).

Arki on ensisijaisesti näkökulma, joka kertoo siitä, että lähestyn tutkittavaa ilmiötä, maahanmuuttajien elämää maaseudulla, pikemminkin toimijoiden itsensä kuin yhteiskunnallisten rakenteiden näkökulmasta (Felski 2000; Pöllänen 2013; Lehto 2020). Yhteiskunnalliset rakenteet, kuten turvapaikanhakuprosessi, Suomen ja Venäjän välisen rajan ylityskäytännöt tai julkisten palveluiden saavutettavuus ovat luonnollisesti osa tutkittavien ihmisten arkea, arjen kokemuksia ja arjen rakentumista, mutta yhteiskunnallisten rakenteiden lisäksi yksilön kokemus eletäväksi tehtävästä arjesta rakentuu myös venäjänkielisten välisessä (epä)virallisessa vuorovaikutuksessa, vastaanottokeskuksen käytävillä ja piha-alueilla, alueen ilmapiirissä ja yksilöiden henkilökohtaisissa valinnoissa ja kokemuksissa (vrt. Jokinen 2005).

Maahanmuuttajien arki ja arjen konteksti rakentuu ylitajaisesti (Tiilikainen 2003; 2012; Davydova-Minguet & Pöllänen 2020). Heidän arjen rutiininsa ja toimintaympäristönsä rakentuvat aina vähintään lähtömaassa ja uudessa kotimaassa siitakin huolimatta, vaikka he fyysisesti pysyvät paikallaan. Ylitajaisuus näyttäytyy eri maahanmuuttajaryhmien arjessa eri tavoin. Esimerkiksi se, millä tavalla yhteydenpito muualla asuviin sukulaisiin ja ystäviin tapahtuu, on sidoksissa sekä lähtömaan että uuden kotimaan maantieteelliseen sijaintiin, mutta myös muihin arkisiin

ulottuvuuksiin, kuten poliittiseen tilanteeseen lähtömaassa. Toisinaan maahanmuuttajan arki rakentuu ylijäisesti myös suhteessa fyysiseen paikkaan, erityisesti jos lähtömaa ja kohdemaata sijaitsevat lähellä toisiaan. (Bryceson & Vuorela 2002; Pöllänen 2013; Davydova-Minguet & Pöllänen 2020.)

Maahanmuuttajien hyvinvointia, arjen sujuvuutta ja asettumista on totuttu aikaisemmassa tutkimuksessa tarkastelemaan kotoutumisen ja kotouttamisen käsitteillä (Saukkonen 2016; Hiitola ym. 2018; Sotkasiira 2018a; 2018b; Haverinen 2018). Laissa kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) kotoutuminen nähdään maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteisena kehityksenä, jonka tavoitteena on mahdollistaa maahanmuuttajan taitojen kehittyminen yhteiskunnassa ja työelämässä toimimiseksi yhtäaikaaisesti tukien hänen oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämistä (Yijälä & Luoma 2018, 48). Hiitola ym. (2018, 14) toteavat, että kotoutuminen ja kotouttaminen ovat Suomessa ensisijaisesti hallinnollisia käsitteitä, joiden tarkoituksena on edistää tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja myönteistä yhteiskunnallista vuorovaikutusta. He myös jatkavat, että vaikka hallinnollisina käsitteinä kotoutuminen ja kotouttaminen ovat väljiä, niin yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa ne usein kaventuvat kielen oppimiseen, koulutukseen ja työhön integroitumiseen (ks. myös Saukkonen 2016). Laajassa merkityksessä kotoutumisen käsitteellä viitataan koko siihen prosessiin, jolla maahanmuuttaja löytää paikkansa yhteiskunnassa (Saukkonen 2013; Hiitola ym. 2018, 16). Kotouttamiseen liittyy kuitenkin vahvana ajatus maahanmuuttajan ulkoapäin tulevasta sopeutumisen ja asettumisen ohjailusta ja auttamisesta (vrt. Hiitola ym. 2018; Sotkasiira 2018a; 2018b; Haverinen 2018).

Tarkastelen maahanmuuttajien kokemuksia arjen eletäväksi tekemisen, maaseudulle asettumisen ja maaseutuun kiinnittymisen kautta. Koska en ole kiinnostunut kotouttamistyötä tekevien tahojen ja maahanmuuttajien välisestä vuorovaikutuksesta, en käytä kotouttamista artikkelin teoreettisena kehikkona, vaan viittaan väljempään asettumiseen (vrt. Hiitola ym. 2018). Hiitola ym. (2018) käyttävät termiä asettuminen yhdestä kotoutumisen osasta, johon kuuluvat pitkälti samat elementit kuin kotoutumiseen, esimerkiksi työelämään integroituminen ja yksilön ja yhteisön välinen vuorovaikutus. Alueeseen kiinnittymisen ja sille asettumisen tarkastelussa kiinnostuksen kohteena ovat maahanmuuttajien omat kokemukset työmarkkinoilla toimimisesta, alueesta (mitkä tekijät pitävät

kiinni alueessa ja mitkä suuntaavat katsetta pois alueelta) ja siitä, mikä auttaa asettumaan alueelle (esim. kiinnipitävät sosiaaliset suhteet).

Työllistyminen sekä maahanmuuttajan ja työelämän välinen vuorovaikutus on keskeinen osa arjen elettäväksi tekemistä ja alueeseen kiinnittymistä (vrt. esim. Forsander 2002; Könönen 2015; Yijälä & Luoma 2018). Yijälän ja Luoman (2018, 8–14) mukaan maahanmuuttajien kokonaisvaltaiselle sopeutumiselle työllistyminen on keskeistä: työmarkkinoille integroitumisen kautta ja työssä syntyvien sosiaalisten suhteiden kautta maahanmuuttajat omaksuvat ympäröivän yhteiskunnan sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman. Aikaisempi tutkimus osoittaa maahanmuutolla olevan hyviä vaikutuksia ympäröivään yhteiskuntaan ja sen näin lisäävän alueen elinvoimaisuutta työmarkkinoiden näkökulmasta (ks. esim. Sarvimäki 2010; Poutvaara 2019; ks. myös Battisti ym. 2018). Sarvimäki (2010, 268) osoittaa, että vaikka maahanmuuttajat pärjäävät aluksi uuden kotimaansa työmarkkinoilla kantaväestöä heikommin, niin uudessa ”koti-maassa” asutun ajan pidentyessä niin maahanmuuttajien tulotaso kuin työllisyyskin paranevat nopeasti. D’Amurin ja Perin (2010) mukaan tämä johtuu siitä, että maahanmuuttajien ja paikallisten asukkaiden työt tukevat toisiaan, mikä puolestaan johtaa siihen, että työtehtävien kasvu niin sanotuilla maahanmuuttajien aloilla lisää työtä ja työtehtävien kysyntää myös muilla aloilla.

Myös Reini (2012, 5) osoittaa, että maahanmuuttajien työllistymisellä on taloudellista merkitystä ympäröiville alueille. Hän kuitenkin esittää, että maahanmuuton vaikutus ympäröivään talouteen on kahtalainen, ja riippuu paljolti alueen talouden rakenteesta, voidaanko lisätyövoima hyödyntää ja pystyykö talous laajentumaan. Jos alue on muutoinkin elinvoimainen (vrt. esim. Pohjanmaa) niin maahanmuuton vaikutus on alueen taloutta tukeva ja elinvoimaisuutta lisäävä. Toisaalta, jos alueen elinvoimaisuus on jo muutoinkin kyseenalainen ja alueella vallitsee jo ennestään heikko työllisyystilanne, maahanmuuton kasvu vaikeuttaa tällöin tilannetta entisestään. (Reini 2012, 5.) Tosin maahanmuuton strateginen merkitys voi olla muutoin taantuvallakin alueella keskeinen, kuten Pohjois-Karjalassa raja-alueella, jossa venäjänkieliset ja Venäjä ovat alueen kasvussa ja elinvoimaisuudessa keskeisessä asemassa (vrt. Kuntastrategia ja toimenpidesuunnitelma; Maakuntaliitto 2017).

Maaseudun kontekstissa, jossa työtilaisuuksia on tarjolla vähemmän kuin kasvukeskuksissa, maahanmuuttajan asettumista ja paikkaan kiinnittymistä tulee tarkastella työmarkkinoita laajemmasta näkökulmasta.

Katsonkin artikkelissa asettumista, kuten Flynn ja Kay (2017) maaseudulla arkeaan elävien maahanmuuttajien laajempien arkisten ja ylirajaisienkin kokemusten kautta. Vaikka aineiston analyysin teemat (työmarkkinat, sosiaaliset suhteet ja arjen paikka) ovatkin yleisiä ja sopivat niin kaupunkialueella kuin maaseudulla elävien maahanmuuttajien arkeen, Pohjois-Karjalan maaseutu luo tutkimukselle kontekstin, josta katsottuna maahanmuuttajan arjessa on erityispiirteitä kasvukeskuksiin verrattuna. Flynnin ja Kayn (2017) tavoin katson maahanmuuttajien kokemuksia maaseudun arjen todellisuudessa.

Pohjois-Karjalan maaseutu muodostaa tutkimuksen kontekstin, joka määrittelee sekä materiaalisen (esimerkiksi työmarkkinat) että emotionaalisen (esimerkiksi sosiaaliset suhteet) todellisuuden siitä, miten arki muodostuu eletäväksi (vrt. Flynn & Kay 2017). Konteksti myös haastaa suomalaista maahanmuuttotutkimusta pitkään hallinneen metodologisen urbanismin (vrt. Tedre & Pöllänen 2016). Se on analogia metodologiselle nationalismille, jossa kansallisvaltio tulee huomaamatta ja kyseenalaistamatta valituksi tutkimuksen kontekstiksi. Metodologisessa urbanismissa elinvoimaisuus (ks. *vitality policy* Makkonen & Kahila 2020) määritellään kaupungin kriteereillä: palveluiden saatavuutena, työllistymismahdollisuuksina ja lyhyinä välimatkoina. Se tuottaa tavan ajatella ja ymmärtää kaupungin ulkopuolinen alue hylkysyrjänä (ks. Armila 2016), joka on kaukana kaikesta ja keskellä ei mitään (Tedre & Pöllänen 2016). Toisaalta maahanmuuttajia tutkittaessa metodologisen urbanismin tuottamat näköalat siitä, että kasvukeskukset houkuttelevat maahanmuuttajia esimerkiksi monipuolisten työmarkkinoiden, paremman palkan, lasten koulutusmahdollisuuksien ja omien kulttuuristen verkostojen kautta ovat arjen todellisuutta (ks. Heikkilä & Järvinen 2003; Sjöblom-Immala 2016b). Maahanmuuttajia houkuttelee kaupunkialueille omien yhteisöjen tarjoamat mahdollisuudet oman kulttuurin ja uskonnon ylläpitämiseen, paremmat maahanmuuttopalvelut, etnisen ruuan ja muiden kulutustavaroiden parempi saatavuus ja maahanmuuttajien suurempi määrä, jonka ansiosta kantaväestö on kasvukeskuksissa tottuneempi maahanmuuttajiin (Jaakkola 2000; Sjöblom-Immala 2016b).

Mitä ja miten?

Artikkeli tarkastelee kahden maahanmuuttajataustaisen ryhmän, turvanpaikanhakijoiden ja venäjänkielisten, arkea sekä asettumista ja

kiinnittymistä Pohjois-Karjalan maaseudulle. Maahanmuuttajien arjen kokemuksia kuvataan tyyppitarinoiden kautta (ks. Hoppania ym. 2012; Hiitola ym. 2018, 16). Kysyn, miten kaksi erilaista maahanmuuttajataustaista ryhmää tekevät arjestaan elettävää ja miten he asettuvat alueelle. Saarteenoja (2010, 26) on todennut, että maaseudun maahanmuuttopolitiikan keskeisin haaste on kysymys suomalaisen yhteiskunnan maantieteellisesti hajautuneeseen työvoimatarpeeseen vastaaminen ja maahanmuuttajien omien asumismieltyymysten välisen ristiriidan yhteensulauttaminen. Tämä vaatii sekä maaseudun tarkastelua maahanmuuttajien näkökulmasta kiinnostavana toimintaympäristönä että heidän ajattelunsa syvempää ymmärtämistä. (Saarteenoja 2010, 26.) Tartun haasteeseen selvittämällä, miten aineiston tyyppitarinahahmot ”Vera” ja ”Hussein” asettuvat ja kiinnittyvät Pohjois-Karjalaan.

Metodologisesti tutkimukseni kiinnittyy arjen etnografian tutkimusperinteeseen (ks. Jokinen 2005; Pöllänen 2013; Davydova-Minguet & Pöllänen 2018; Uusitalo 2020), jonka juuret ovat etnografisessa sosiaalitutkimuksesta (Atkinson & Hammersley 1994; Denzin & Lincoln 1994; Creswell 2007). Arjen etnografinen tutkimusote tarkoittaa tässä kahta asiaa: 1) mistä tutkimuksessani olen kiinnostunut, toisin sanoen ihmisten arjen toiminnoista ja arjen elettäväksi tekemisestä (vrt. Tedre 1999) ja 2) tutkimusmenetelmiä eli aineiston hankintaa, sen analyysia ja siitä kirjoittamista (Atkinson & Hammersley 1994; ks. myös Uusitalo 2020). Aineiston keruuta ohjaa ajatus kokemalla oppimisesta. (ks. Atkinson & Hammersley 1994; Tedre 1999, 32–37.) Lotta Junnilaisen (2019, 45) tavoin ajattelen, että ihmisten arkea on vaikea tutkia muuten kuin menemällä ihmisten luokse ja kuljeskelemalla (ks. Precarias a la deriva 2009) heidän parissaan.

Artikkelin aineisto on koottu kahdessa eri hankkeessa: *Perception of Russia across Eurasia: Memory, Identity and Conflicts* -hankkeessa vuonna 2016 (venäjänkielisten haastattelut) ja *Globaalin turvallisuuden monikerroksiset rajat* -hankkeessa vuonna 2017 (turvapaikanhakijoiden haastattelut).

Venäjänkielisten haastattelut on tehty Tohmajärvellä ja Kiteellä. Haastateltavia oli 22, joista 17 oli naisia ja 5 miehiä. Yhtä lukuun ottamatta haastattelut toteutettiin venäjäksi. Olen itse tehnyt suomenkielisen haastattelun, venäjänkieliset haastattelut ovat Olga Davydova-Minguet’n ja Tomi Malisen tekemiä. Haastatteluissa käytettiin puolistrukturoitua teema-haastattelurunkoa, jossa kysymykset keskittyivät venäjänkielisten arkeen,

median käyttöön ja Venäjä-mielikuviin. Haastattelut kestivät 45 minuuttia aina 3,5 tuntiin. Ne litteroitiin. Haastateltavat olivat niin iältään koulutustaustaltaan kuin Suomessa eletyn ajan puolesta heterogeeninen joukko. He olivat asuneet Suomessa kahdesta yli kahteenkymmeneen vuotta. Maahanmuuton syyt vaihtelivat (paluumuutto, avioliittomuutto ja työperäinen maahanmuutto). Informanteilla oli kokemusta suomalaisista työmarkkinoista niin vaihtelevien (prekaarien) työtehtävien kuin erilaisten työvoimakoulutustenkin kautta. Kaikilla haastateltavilla oli perhettä Suomessa. Haastatellut naiset olivat naimisissa joko suomalaisen tai venäjänkielisen puolison kanssa. *Perception of Russia across Eurasia: Memory, Identity and Conflicts* -hankkeessa koottiin lisäksi suomenkielisiltä raja-alueen asukkailta haastatteluaineisto (25 haastattelua), jossa keskityttiin heidän Venäjä-mielikuviinsa ja yllirajaiseen arkeensa. Tämä aineisto toimii artikkelissa täydentävänä ja taustoittavana aineistona, jonka kautta peilataan sitä, miten maahanmuuttajien ja ympäröivän yhteisön välinen vuorovaikutus arjessa tapahtuu.

Kiteen Koivikon vastaanottokeskuksessa tein vuoden 2017 aikana yhdessä Ville-Samuli Haverisen kanssa 12 haastattelua Irakista, Afganistanista ja Somaliasta tulleiden turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Puolistrukturoidut teemahaastattelut keskittyivät arjen turvallisuuteen ja arjen hyvinvointiin. Haastateltavista kahdeksan oli miehiä ja neljä naisia. Haastattelut tehtiin tulkin välityksellä haastateltavan omalla kielellä tai englanniksi. Haastattelut olivat kestoltaan 1–2 tuntia, ja ne litteroitiin. Haastateltavista kahdeksan oli Irakista, Afganistanista kolme ja Somaliasta yksi. Haastateltavat olivat täten erittäin heterogeeninen ryhmä: osalla perhe oli kotimaassa, osalla perhe oli mukana Suomessa, osa oli perheettömiä, osa oli asunut useissa vastaanottokeskuksissa Suomessa ja toiset vain Koivikolla, mutta heitä yhdisti Koivikon vastaanottokeskuksessa asuminen sekä se, että he olivat Suomessa turvapaikanhakijan statuksella. Käytän koko haastatteluaineistoa osana etnografista tutkimusta, koska se kuvaa vastaanottokeskuksessa asuvan turvapaikanhakijan suhdetta ympäröivään alueeseen ja niitä arjen haasteita, joita vastaanottokeskuksessa eletävä arki tuo mukanaan.

Keskeinen osa tämän artikkelin tutkimusaineistoja ovat myös etnografiset havainnot, epäviralliset keskustelut lukemattomien ihmisten kanssa, ympärilleni katselu ja arkeni eläminen Pohjois-Karjalassa. Kenttätöideni aikana, tehdessäni haastatteluja Kiteellä ja Tohmajärvellä olen jatkuvasti

pitänyt myös kenttäpäiväkirjaa, johon olen merkinnyt havaintojani ja kokemuksiani ympäristöstä.

Analyysissa lähtökohtana on kokonaisvaltaisuus, joka tarkoittaa sitä, että tutkimuksen tekemisessä ja sen auki kirjoittamisessa teoria ja aineiston analyysi kulkevat käsi kädessä. (Ks. myös Pöllänen 2013; Lehto 2020.) Aikaisempi tutkimus muodostaa viitekehysten, jonka sisään aineistosta esiin nousevat teemat uppoutuvat. Analyysin lähtökohta on siten teoria-ohjaava sisällönanalyysi (ks. Tuomi & Sarajärvi 2002). Kirjoitan tutkimusanalyysiä temaattisesti tyyppitarina-analyysinä (ks. Lehto ym. 2019; Merovuo 2019; Karhu ym. 2019; Oivo ym. tulossa). Tyyppitarinat ”Vera” ja ”Hussein” toimivat esimerkkeinä siitä, miten Pohjois-Karjalan maaseudulle asettuminen ja arki rakentuvat kahden maahanmuuttajataustaisen ryhmän elämässä (vrt. Hoppania ym. 2016, 12). Henkilöhahmot ovat kuvitteellisia siinä mielessä, ettei ”Veraa” ja ”Husseinia” sellaisenaan ole olemassa, tarinat eivät ole yksittäisen ihmisen kertomia, vaan temaattisesti koostettuja konstruktioita tutkimusaineistosta. Toisin sanoen esimerkkitarinat perustuvat todellisuuteen 2010-luvun Pohjois-Karjalasta. Tyyppitarinat on rakennettu haastattelu- ja havainnointiaineistosta peilaamalla aineistoa aikaisemman maahanmuuttotutkimuksen esiin nosta-miin teemoihin. (Ks. Hoppania ym. 2016, 12).

Analyysi on edennyt niin, että olen lähilukenuit (Pöysä 2010) haastattelu-aineistoani ja tutkimuskirjallisuutta rinnakkain. Haastatteluaineisto on lukemisen yhteydessä teemoiteltu ja koodattu yliviivauksilla, alleviivauksilla ja tekstiin tehdyillä reunamerkinnoilla. Koodausta ovat toisaalta ohjanneet aikaisemmasta tutkimuksesta esiin nousseet teemat, maahanmuuttajien suhde paikkaan, työelämään ja sosiaalisten suhteiden merkitys, mutta samaan aikaan myös aineistosta on noussut esiin yksittäisten haastateltavien näkökulmasta keskeisiä poikkeavia ja toistuvia teemoja ja huomioita, jolla tyyppikertomusten synteesiä on väritetty. Tyyppitarinoiden rakentaminen on tapahtunut teemojen mukaisesti (arkinen suhde paikkaan: Koivikko / Tohmajärvi, suhde työmarkkinoihin ja sosiaaliset suhteet). Teemoittelua ja lähilukua on ohjannut kysymys siitä, miten maahanmuuttajat kiinnittyvät ja asettuvat tai eivät kiinnity alueeseen. Aineiston analyysissä kirjoitan kussakin teemassa esiteltävän tarinan pätkän aineistosta esiin nousseiden asioiden summaksi, toisin sanoen mitkä ovat tyyppillisimmät ja yleisimmät näkökohdat, jotka kuvaavat ”Veran” tai ”Husseinin” arkea suhteessa kulloinkin käsitellyssä olevaan teemaan. Kuitenkin niin, että aineistosta esiin nousseita yksityiskohtia on

lisätty konstruoituihin tarinakatkelmiin, konkretisoimaan ja tekemään tarinasta kiinnostavampaa.

Tyypitarinakertomukset eivät tässä artikkelissa ole kokonaisia kuvauksia kertomuksen päähenkilöiden työelämästä tai sosiaalisista suhteista, vaan tarinan muotoon kirjoitetut katkelmat ”Husseinin” ja ”Veran” elämästä toimivat suorien lainausten korvaajina, näin ollen tarinan yksityiskohdat ovat analyysin eri kohdissa erilaisia ja jossain kohdin jopa ristiriitaisia, koska analyysi etenee teemojen mukaisesti ja tarinan tarkoitus on kuvata ja konkretisoida kulloinkin käsiteltävää teemaa (ks. myös Hoppania ym. 2016). Tyypitarinasta poikkeavat näkökohdat ja elementit on nostettu esiin analyysilukujen lopussa. Tällä tavoin tyypitarina toimii yleiskuvan luomisessa sulkematta kuitenkaan pois aineiston ja tutkittavien ihmisten todellisuuksien moninaisuutta.

Ratkaisuni kirjoittaa empiirisen aineiston analyysi tarinalliseen muotoon on saanut alkunsa hoivaa tutkineen Viva-kollektiivin (Hoppania ym. 2016) tavasta kirjoittaa suomalaista hoivapolitiikkaa käsittelevän teoksen empiria samanlaiseen tarinalliseen muotoon kuin tämän artikkelin tyypitarinat ”Vera” ja ”Hussein”. Kirjoittamistavassa keskeistä on luova tieteellinen kirjoittaminen, joka pyrkii eroon tieteellisen tekstin etäännyttävistä lauserakenteista, ”ja jättää lukijalle tilaa tulkita ja kokea sekä osallistua tutkimuksen esittelemiin elettyihin maailmoihin” (emt., 12). Tarinalliseen muotoon kirjoitettujen kuvausten tarkoituksena on toimia temaattisessa analyysissä yleisemmin käytettyjen sitaattien korvaajana. Tarinoilla havainnollistan niitä teemoja, joita analyysissä on noussut esiin. Tarinan tarkoituksena on antaa lukijalle mahdollisuus samastua tutkittavan kohderyhmän arkeen paremmin kuin pelkkien tutkimustulosten tekstimuotoinen raportointi antaisi myöden. (Hoppania ym. 2016, 12; Gergen & Gergen 2002.)

Toinen peruste tyypitarinoiden käytölle on tutkimuseettinen. Tutkijana minun on kannettava vastuu ja mietittävä, mitä seurauksia tutkittaville ja tutkimuskohteelle on niistä päätöksistä ja valinnoista, joita tutkijana olen tehnyt siitä, mitä ja miten aineistoa ja aihetta käsittelen (Pöllänen 2013). Tässä tutkimuksessa on noudatettu ihmistieteiden yhteisiä eettisiä sääntöjä, joista keskeisin on välttää aiheuttamasta harmia tutkimuksen kohteille (ks. TENK 2019; vrt. myös Kuula 2011). Aineisto on koottu Pohjois-Karjalasta ja vielä hyvin rajatulta alueelta Kiteeltä ja Tohmajärveltä. Tyypitarinakertomuksissa yksittäisen informantin kokemukset ja näkemykset

on mahdollista häivyttää, ja näin ollen pystyn tutkijana takaamaan mahdollisimman hyvin informanttien anonymiteetin.

”Veran” ja ”Husseinin” arki ja asettuminen Pohjois-Karjalaan

Tohmajärvi ”Veran” kotipaikkana

Venäjänkielisten haastattelut on toteutettu Pohjois-Karjalan alueella siten että suurin osa haastateltavista asuu Tohmajärvellä. Kun kerron ”Veran” tarinaa, kiinnitän hänet systemaattisesti Tohmajärven kuntaan, koska tausta-aineisto (suomenkielisten haastattelut) on koottu Tohmajärvellä. Osa venäjänkielisten haastatteluista on toteutettu Kiteellä, joka on Tohmajärven naapurikunta, mutta kontekstin samankaltaisuuden vuoksi puhun vain Tohmajärvestä, joka tässä siis kuvaa pohjoiskarjalaista maaseutupaikkakuntaa.

Tohmajärvi on vajaan 4 400 asukkaan kunta Pohjois-Karjalan kaakkoisosassa. Se on kahdesta syystä havainnollistava ja kiinnostava esimerkki Suomen venäjänkielisten ylitajaisen arjen toimintaympäristöstä. Ensinnäkin Tohmajärvi on Suomen viidenneksi venäjänkielisin kunta. Tohmajärven väestöstä 4,8 % on vieraskielisiä, ja 4,2 % väestöstä puhuu äidinkielenään venäjää. Lisäksi venäjänkielisten naisten osuus Tohmajärvellä asuvista naisista on 6,2 %, joka selittyy osittain sillä, että yksi keskeinen venäjänkielisten maahanmuuttokanava Tohmajärvelle on avioliittomuutto. (www.tohmajarvi.fi; Pöllänen 2013). Suomessa asuvat venäjänkieliset ovat absoluuttisia lukuja tarkasteltaessa alueellisesti keskittyneet pääkaupunkiseudulle ja muihin suuriin kaupunkeihin (yli 40 % venäjänkielisistä asuu pääkaupunkiseudulla, Helsingissä heidän osuutensa väestöstä on 2,8 %), mutta itärajan maaseutumaisilla alueilla venäjänkieliset ovat suurin yksittäinen maahanmuuttajaryhmä. (Varjonen 2017, 12.) Noin 17 % Suomen venäjänkielisistä asuu maaseutumaisilla raja-alueilla (Lehtonen 2016). Itä-Suomen maaseudun raja-alueilla venäjänkielisten merkitys näkykin sekä tilastoissa että arkielämässä. Toiseksi Tohmajärvi on kiinnostava kenttätutkimuskohde, koska sen alueella sijaitsee maamme neljänneksi vilkkain Suomen ja Venäjän välisen rajan ylityspaikka, Niirala-Värtsilän raja-asema, jossa rajanylitysten määrä on, ennen koronavuotta 2020, ollut 1.2 miljoonan ylityksen luokkaa vuosittain (www.tohmajarvi.fi).

Vera on muuttanut Venäjän Värtsilästä Tohmajärvelle, ja hänen äitinsä asuu edelleen Värtsilässä. Vera on muuttanut Suomeen rakkauden perässä ja hän on naimisissa suomalaisen Villen kanssa. Nykyään Vera huolehti lastensa ja Villen vanhempien lisäksi myös äitinsä hoivasta Venäjän puolella. Vaikka välimatka on vain 15 kilometriä, joutuu hän varautumaan aikaa vievään rajanylitysproseduuriin joka kerta ylittäessään rajan.

”Hussein” Kiteen Koivikon vastaanottokeskuksessa

Vuosi 2015 oli poikkeuksellinen niin suomalaisessa kuin eurooppalaisesakin maahanmuuton lähihistoriassa. Aikaisemmista vuosista poiketen Suomeen tuli 32 476 turvapaikanhakijaa. Ennen vuotta 2015 ja sen jälkeen vuosittainen turvapaikanhakijoiden määrä on ollut hieman yli tai alle 5 000. Poikkeuksellisen suuren turvapaikanhakijoiden määrän vuoksi Suomeen perustettiin nopealla tahdilla yli 100 uutta vastaanottokeskusta ja lähes 60 alaikäisyksikköä. Vastaanottokeskusten perustaminen ripeällä tahdilla edellytti suomalaisen yhteiskunnan toimijoilta nopeaa reagointia ja toimijoiden välistä yhteistyötä. Vastaanottokeskuksia olivat perustamassa niin julkinen valta, järjestöt mukaan lukien seurakunnat kuin yksityinen sektorikin. Alueellisesti vastaanottokeskukset sijoittuivat ympäri maata ja myös maaseutualueille.

Yksi maaseutualueella, Kiteen Koivikolla, sijaitseva vastaanottokeskus on tarinan toisen päähenkilön ”Husseinin” koti. Vuosina 2015–2018 Koivikon vastaanottokeskus, joka oli SPR:n ylläpitämä yksikkö, sijaitsi Pohjois-Karjalan keskuskaupungista Joensuusta Helsinkiin vievän maantien (kuutostien) varressa, noin 10 kilometrin päässä Kiteen keskustasta. Koivikon vastaanottokeskuksessa asuvan ”Husseinin” kautta tarkastelen turvapaikanhakijoiden arkea ja asettumista alueelle. Koivikon vastaanottokeskuksessa oli asukkaita 300–500. Paikkoja vastaanottokeskuksessa oli yli kolmellesadalle turvapaikanhakijalle. Kenttätöideni aikana en saanut selville tarkkaa lukua siitä, kuinka paljon Koivikon vastaanottokeskuksessa lopulta oli asukkaita. Kukaan ei suostunut kertomaan tarkkaa lukua asukkaiden määrästä, tai sitten tarkkaa lukua ei ollut tiedossa. Vastaanottokeskus sijaitsi peltojen keskellä, maantien varrella entisen maatalousoppilaitoksen tiloissa. Olen päätenyt kertomaan vastaanottokeskuksessa arkaan elävien turvapaikanhakijoiden tarinan ”Husseinin” kautta, koska irakilaiset turvapaikanhakijat muodostavat suhteellisen enemmistön niin haastatteluaineistossa kuin Koivikon asukkaissa.

Hussein on tullut Suomeen syksyllä 2015. Hän on kotoisin Irakista ja Suomeen hän on matkustanut Turkista, Euroopan halki ja lopulta Ruotsin kautta. Hän ei oikein itsekään osaa sanoa, miksi lopulta päätyi Suomeen, mutta katsoo olleensa mukana jonkinlaisessa virrassa, jossa irakilaiset pitivät Suomea turvallisenä hyvinvointivaltiona ja ajattelivat saavansa täältä turvaa ja oikeudenmukaista kohtelua. Hussein on yksin tullut muslimimies.

”Husseinin” välitilainen arki vastaanottokeskuksessa

”Husseinin” paikka Pohjois-Karjalan maaseudulla on välitilainen (ks. esim. Pöllänen 2013; ks. myös Yijälä & Nyman 2017) tai yhteiskunnan ulkopuolella toimiminen. Välitila määritellään *ei enää, mutta ei vielä* -tilanteeksi. Maahanmuuttajien arjessa välitila kuvaa pysyvää yllirajaista olotilaa kahden maan sisällä ja välissä (Pöllänen 2013). Se tarkoittaa pysyvämpää ”paikkaa” tai olemisen tapaa yhteiskunnassa, niin että välitilassa eläminen jatkuu läpi maahanmuuttajan elämän – ei olla enää entisen kotimaan yhteiskunnan täysivaltaisia jäseniä, mutta toisaalta ei vielä, eikä ehkä koskaan, olla täysivaltaisesti osallisia uuden kotimaan yhteiskunnallisesta jäsenyydestä. (Pöllänen 2013.)

”Hussein” elää irrallista elämää suomalaisen yhteiskunnan sisällä, siirrettyjen rajojen sisäpuolella, vastaanottokeskuksessa, ilman kiinnittymistä suomalaiseen yhteiskuntaan. ”Hussein” ei esimerkiksi ilman kotikuntaoikeutta ole oikeutettu suomalaisen hyvinvointivaltion tulonsiirtoihin ja palveluihin täysimääräisesti (Laki 746/2011, ks. myös Sotkasiira 2018b). Voidaan katsoa, että ”Husseinin” elämässä välitila johtuu siitä, ettei hänellä ole takuuta jatkuvuudesta – niin kauan kun hänellä ei ole oleskelulupaa Suomessa, on maahan ja alueeseen kiinnittyminen vajaata. Myös Yijälä ja Nyman (2017, 14) käyttävät irakilaisen turvapaikanhakijan elämästä Suomessa välitilan käsitettä todetessaan, että fyysisesti turvapaikanhakijat ovat saapuneet uuteen maahan, mutta monenlaisten epävarmuustekijöiden läsnäolo hankaloittaa uuteen maahan sopeutumista. Haastatteluissa tuli toistuvasti esille, kuinka konkreettisin arjen huoli turvapaikanhakijoilla oli, saavatko he jäädä Suomeen. Toisaalta alueeseen kiinnittyminen on haasteellista, koska ”Hussein” ei ole itse valinnut asuinpaikkaansa, vaan hänet on ulkoapäin ohjattu maaseudulla sijaitsevaan Koivikon vastaanottokeskukseen.

Myös Sjöblom-Immala (2016b, 31–32) toteaa, ettei pakolaisten, jotka siis ovat vaiheen edellä ”Husseinin” kaltaisia turvapaikanhakijoita, koska he ovat jo saaneet kuntapaikan ja oleskeluoikeuden Suomessa, ensimmäinen

sijoituskunta yleensä ole heidän omien toiveidensa mukainen. Pienemmät paikkakunnat eivät ole pakolaistaustaisille kiinnostavia, koska niistä puuttuvat työ- ja opiskelumahdollisuudet ja usein myös palveluverkosto on hauras. Sjöblom-Immala jatkaa, että pakolaistaustaisilla on vain harvoin sijoituskuntaansa sellaisia sosiaalisia suhteita, jotka kiinnittäisivät heidät alueeseen. Maahanmuuttajille keskeinen haaste maaseutuun kiinnittymisessä on maanmiestensä ja oman kielisten verkoston ohuus (ks. esim. Sjöblom-Immala 2016b; Saarteenoja 2010). Saarteenojan (2010, 32) mukaan maaseudulla maahanmuuttajat asuvat usein suhteellisen kaukana palveluista, ja erityisesti kotoutumispalvelujen ja kielikoulutuksen puute hankaloittaa maahanmuuttajan maaseudulle sopeutumista ja kiinnittymistä (ks. myös Flynn & Kay 2017). Vastaanottokeskuksen kohdalla tämä ei pidä paikkaansa, koska siellä kielikoulutus ja esimerkiksi välttämätön terveydenhoito tarjotaan turvapaikanhakijoille (Ks. L 746/2011).

Monet haastateltavat toivoivat voivansa muuttaa isoihin kaupunkeihin. Suurten kaupunkien ja kasvukeskusten vetovoimatekijöitä ovat paremmat työllistymismahdollisuudet. Kuten Yijälä ja Luoma (2018, 12) ovat osoittaneet, maahanmuuttajien keskuudessa työnteko nähdään hyveenä ja oman elannon ansaitsemista pidetään kunnia-asiana. Työttömyys ja sosiaalietuuksien kautta tuleva toimeentulo heikentää olennaisesti maahanmuuttajien hyvinvointia. Työn ja työn tekemisen kautta yksilöt kokevat ansaitsevansa paikkansa yhteiskunnassa. (Emt., 12.) Haastateltujen turvapaikanhakijoiden kohdalla ”työn imua” ja toive työmarkkinoille integroitumisesta Suomessa suuntasi heidän tulevaisuutensa kohti Etelä-Suomen kasvukeskuksia. Pohjois-Karjalaan oli hankala kiinnittyä, koska alueen työllistymismahdollisuudet olivat heikot.

Turvapaikanhakijoiden haastatteluissa maaseudulla sijaitseva vastaanottokeskus nähtiin fyysisesti turvallisenä ympäristönä, jossa heitä ei yleisesti ottaen uhannut muu kuin mahdollinen karkotus Suomesta. Osa katsoi, että rauhan ja turvallisuuden vastapainona maaseudulla oli hankala keksiä tekemistä, jotta aika kuluisi paremmin (ks. myös Haverinen 2018). Myös Saarteenojan (2010, 27) mukaan maahanmuuttajan näkökulmasta maaseudun avoin tila ja hiljaisuus on ambivalenttia: se voidaan kokea toisaalta vapauttavana, mutta myös ahdistavana ja pelottavana. Vastaanottokeskuksen työntekijä toi esille, kuinka suurkaupungeista muuttaneiden turvapaikanhakijoiden on hankalampi sopeutua maaseudulle kuin maalta kaupunkiin muuttavien uuteen elinympäristönsä.

Toisille turvapaikanhakijoille turvallinen ja rauhallinen maaseutualue saattoi olla liiankin rauhallinen paikka, esimerkiksi yöllä saattoi olla hankala nukkua täydessä hiljaisuudessa, mikäli oli aikaisemmassa arjessaan tottunut suurkaupungin taustahälyyn. Tosin tätä tilannetta voitiin helpottaa yksinkertaisesti korvakuulokkeista tulevan mielimusiikin avulla.

Jos arkea ja paikan merkitystä elämänkulussa tarkastellaan Pauli Tapani Karjalaisen (2015) tavoin suhteessa elettyihin paikkoihin, on ymmärrettävää, ettei ”Husseinin” alueeseen ja paikkaan kiinnittyminen ole kovin vahvaa. Karjalaisen (2006) tavoin paikkaa tarkasteltaessa muisti ja muistot ovat keskeisiä, ja niitä ei ”Husseinilla” suhteessa Pohjois-Karjalaan juurikaan ole. Kun paikan merkitykseen vielä lisätään vuorovaikutus ja suhde ympäröivän yhteisön kanssa (vrt. esim. Junnilainen 2019; Kukkonen 2020), niin tulee entistä ymmärrettävämmäksi, miksi ”Hussein” on kiinnittynyt vastaanottokeskuspaikkakuntaan vain löyhästi. Alueeseen kiinnittyminen vaatii vuorovaikutusta ympäröivän yhteisön tai luonnon kanssa (vrt. Junnilainen 2019; Rannikko 2020). Tämä vuorovaikutus ympäröivän yhteisön kanssa toteutui vain osalla vastaanottokeskuksessa asuvilla.

Koivikolla perheelliset turvapaikanhakijat tutustuivat vapaaehtoistyöntekijöihin, jotka kävivät järjestämässä harrastustoimintaa vastaanottokeskuksessa. Usein tämä järjestöjen kautta tapahtunut vapaa-ajan toiminta oli suunnattu lapsiperheille, joten ”Hussein” ei siihen ollut oikeutettu. Myös ystäväperhetoiminnasta pääsivät nauttimaan pääasiassa lapsiperheet. Vapaaehtois- ja ystäväperhetoiminnalla oli kuitenkin vaikutusta ympäröivään yhteisöön, koska sitä kautta paikalliset saivat mahdollisuuden tutustua vastaanottokeskuksen toimintaan ja asukkaisiin. Usein vapaaehtoiset olivat hyväkuntoisia eläkeläisiä, ja vastaanottokeskuksessa lasten kerhojen pitäminen toi merkitystä heidän elämäänsä. Joten vaikka turvapaikanhakijoiden paikkaan kiinnittyminen olikin löyhää, niin vuorovaikutusta ympäröivän yhteisön ja vastaanottokeskuksen välillä tapahtui ainakin mikrotasolla.

Turvapaikkaa hakeville miehille, kuten ”Husseinille” ympäröivän alueen luonto antoi merkitystä ja ajankulua arkeen. Luonto ja ulkoilu tarkoitti pyöräilyä Kiteen keskustaan. Luonto oli läsnä joidenkin turvapaikanhakijoiden arjessa, esimerkiksi asunnon pihalla sijaitsevan pienen kasvimaan muodossa. Koivikolla oli tähän suotuisat olosuhteet, koska vastaanottokeskus sijaitsi entisen maatalousoppilaitoksen tiloissa. Ympäröivä luonto

tarjosi ”Husseinille” myös mahdollisuuden kalastukseen läheisen järven rannoilla. Kenttätöiden aikana kiinnitin toistuvasti katseeni turvapaikanhakijoiden luontosuhteeseen ja heidän arkiseen tapaansa ulkoilla lähiympäristössä. Tein kenttätöitä suurelta osin kevät- ja kesäaikaan, ja usein Kiteellä vieraillessani ilma oli aurinkoinen ja ulkoiluun kutsuva. Vaikka vastaanottokeskuksessa asui yksin tulleiden miesten lisäksi paljon perheitä, niin vain harvoin tapasin vastaanottokeskuksessa tai sen läheisyydessä äitejä lapsineen ulkoilemassa. Ympäristö ja ympäröivä luonto ja sen haltuunotto näytti siis selvästi sukupuolittuneelta tilalta, naiset kuljeskeltivat huomattavasti harvemmin vastaanottokeskuksen piha-alueilla tai lähiympäristössä kuin miehet.

Vastaanottokeskusverkoston harvetessa vuosina 2016 ja 2017 Kiteelle myös tuotiin turvapaikanhakijoita muista vastaanottokeskuksista. Osa muualta muuttaneista koki viihtyneensä ja kiinnittyneensä jo edelliseen vastaanottokeskuspaikkakuntaan, eikä kiinnittyminen Koivikolle ja alueeseen sitoutuminen näin ollen tuntunut olevan mahdollista.

Turvapaikanhakijoiden keskuudessa oli myös heitä, jotka olisivat olleet valmiita kiinnittymään maaseutupaikkakunnalle. Perheelliset turvapaikanhakijat olivat valmiimpia kiinnittymään maaseutualueisiin kuin yksintulleet. Perheellisten elämä ja vapaa-aika on joka tapauksessa kiinnittynyt selkeämmin kotiin ja lapsiin, lasten kautta tuleviin menoihin kuin perheettömien arki, ja koska arki maaseudulla oli turvallista, koettiin Pohjois-Karjala ja Kitee potentiaalisesti asettumisen paikaksi. Kitee myös tarjosi lapsiperheille tarpeelliset arjen rakenteet, joiden kautta kiinnittyminen olisi mahdollista. Lapsille ja nuorille oli tarjolla harrastuksia (esimerkiksi jalkapallo), lasten terveydenhuolto tapahtui neuvolan ja koulun kautta. Lisäksi koulun toimintaan ja koulukyvyditykseen oltiin yleisesti tyytyväisiä.

Veran yllirajainen arki Tohmajärvellä

”Vera” on monella tavalla asettunut ja kiinnittynyt Tohmajärveen. Venäjänkieliset ovat Pohjois-Karjalassa niin heiltä kootun haastatteluaineiston kuin suomenkielisten tohmajärveläisten haastatteluaineiston perusteella osa yhteisöä. Monien alueen venäjänkielisten kiinnittyminen alueeseen tapahtuu suomenkielisen puolison kautta. Toisaalta Pohjois-Karjala on monille tärkeä siitä syystä, että tällä alueella yllirajaista arkea eletään lähellä Suomen ja Venäjän välistä rajaa, joka mahdollistaa ”normaaliolosuhteissa”

välittömän matkustamisen Venäjän puolelle. Osa ”Veran” perheestä, joka käsittää ydinperheen lisäksi myös laajennetun perheen (omat ja puolison vanhemmat, lapsenlapset, sisarukset ja muut sukulaiset) asuu edelleen Venäjän puolella. Tohmajärvi on mieluisa asumisen paikka, koska rajakuntana se tarjoaa mahdollisimman mutkattoman rajanylityksen Venäjän puolelle, jossa venäjänkielisillä on sukulaisuussuhteiden ohella myös hoivavollisuuksia (ks. esim. Pöllänen 2013; Davydova-Minguet & Pöllänen 2020). ”Veran” yllirajaisessa arjessa perhesuhteet ja yllirajainen hoiva ovat sekä konkreettinen voimavara ja resurssi että voimavaroja syövä hoivavollisuus. (Ks. tarkemmin Davydova-Minguet & Pöllänen 2020.) Monilla Suomessa asuvilla venäjänkielisillä on myös omaisuutta (esimerkiksi kiinteistöjä) Venäjän puolella, ja he joutuvat kulkemaan Venäjälle huolehtiakseen erilaisista byrokraattisista ja käytännön asioista omaisuuteensa liittyen. Osalla venäjänkielisistä on myös tuloja Venäjällä (esimerkiksi eläketai vuokratuloa), joiden maksaminen ei onnistu suomalaisille pankkitileille, ja näiden pankkiasioiden hoitaminen edellyttää säännöllistä matkustamista Venäjälle.

Paikkaan liittyvä yllirajainen vuorovaikutus pitää ”Veraa” kiinni Tohmajärvessä, eikä venäläisillä naisilla haastattelujen perusteella ollut muutos suunnitelmia, vaan he ovat kiinnittyneet maaseutualueelle Pohjois-Karjalaan siinäkin tapauksessa, että olivat alunperin kotoisin Venäjän suurkaupungeista. Toisinaan haastateltavat toivat esille, että asettuminen ja arjen sujuminen maaseutualueella oli aluksi ollut hankalaa, jos entinen kotipaikka oli ollut suurkaupungissa. Venäjän suurkaupungeista kaivattiin lähinnä kulttuuripalveluita. ”Vera” oli kuitenkin onnistunut sopeuttamaan elämänsä ja arkensa maaseudun rytmin mukaiseksi, toisin sanoen sellaiseksi, että vaikka teatteria kaipaakin, niin ilman sitä tulee toimeen tai on hyväksynyt sen, että teatterissa käydään silloin kun vierailaan suurissa kaupungeissa (Venäjällä).

Suomalaiseen yhteiskuntaan kiinnittyminen työmarkkinoiden kautta

”Veran” valttikorttina Tohmajärven työmarkkinoilla on venäjänkielisyyden (ks. myös Könönen 2011). Hän on mukana työelämässä, vaikka tekeekin pätäkätöitä. Tohmajärven kunnan strategiassa (Kuntastrategia ja toimintapidesuunnitelma) tuodaan useaan kertaan esille kunnan vahvuutena rajaan ja Venäjään liittyvä toiminta, mikä tarkoittaa myös työtilaisuuksia

venäjää osaaville. Tohmajärvi on rajakunta, ja siellä arvostetaan ja tarvitaan venäjän kielen taitoista työvoimaa monissa eri tehtävissä esimerkiksi Venäjän kaupassa tai päivittäistavaraliikkeissä palvelemassa venäjänkielisiä asiakkaita. ”Veran” kielitaito on hyödyksi niin alueelle kuin hänelle itselleenkin. Hän voi hyödyntää kielitaitoaan palvelualojen työtehtävissä, joissa hän pystyy palvelemaan niin venäjänkielisiä paikallisia asiakkaita kuin ohikulkevia tai ostosmatkalla olevia venäjänkielisiä. Hänen kielitaidostaan on hyötyä myös rajaliikenteelle, niinpä esimerkiksi huolinta-alan työtehtävät ovat tyypillisesti sellaisia, joihin ”Vera” työllistyy.

”Vera” voi kielitaitonsa kautta hyödyttää aluetta myös kouluissa ja vapaan sivistystyön oppilaitoksissa toimimalla natiivina kielenopettajana niin suomenkielisille, kaksikielisille kuin venäjänkielisillekin oppilaille. Tohmajärvellä venäjänkielisyys ja Venäjä-osaaminen näkyvät myös kunnan pienyrittäjyydessä. Venäjän kieltä ja Venäjä-osaamista on hyödynnetty muun muassa matkailualan yritystoiminnassa, ja kunnassa toimii useampia Venäjän matkailuun liittyviä palveluita tarjoavia yrityksiä. Myös aikaisemmassa tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota maahanmuuttajien potentiaaliin kielitaidon näkökulmasta (tulkit, kielenopettajat). Martin ym. (2013, 52) katsovat, että myös vientiteollisuuden näkökulmasta maahanmuuttajien kielitaito saattaa olla yrityksille etu ja edistää yrityksen vientiä.

”Veran” toinen valttikortti on alueen hoivatyömarkkinat, jotka kaipaavat prekaaria hoivatyövoimaa alueen ikääntyvälle väestölle (ks. Könönen 2011; Jokinen & Jakonen 2011). Tohmajärvellä hoiva on siirtynyt julkiselta sektorilta yksityiselle sektorille, ja ”Veran” työpanos paikallisissa hoivakodeissa on tervetullut. Koska venäjänkielisiä on Suomessa kaiken ikäisiä ja osa heistä on jo itsekin hoivapalveluiden tarpeessa, niin vaikka ”Veran” kielitaito ei vielä tällä hetkellä ole keskeinen valttikortti hoivatyöpaikoissa, niin tulevaisuudessa näin saattaa ollakin. (Ks. Lehto ym. 2019.) Aineiston ja aikaisemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että todennäköisimmin ”Vera” työskentelee joko päivittäistavaraliikkeessä, alueen yksityisessä hoivakodissa tai kielenopettajana (Pöllänen 2007; Könönen 2011).

”Husseinin” kohdalla työmarkkinat eivät sido häntä Pohjois-Karjalaan, vaikka hänet usein nähdäänkin potentiaalisena ravintolatyöntekijänä tai ravintolayrittäjänä (vrt. esim. Wrede & Nordberg toim. 2010). Aineiston perusteella oli poikkeuksellista, että ”Hussein” olisi millään tavalla mukana suomalaisilla työmarkkinoilla. On kuitenkin syytä mainita, että

aineistossa oli myös haastateltava, joka oli hakeutunut mukaan suomalaisille työmarkkinoille palvelualalle ja rakennuksille. Tosin hän ei saanut työstään palkkaa, vaan toimi vapaaehtoisena. Tämä vapaaehtoistyö tai harjoittelijana toimiminen ei ole täysin tavatonta turvapaikanhakijoiden keskuudessa. Turvapaikanhakijoiden vapaaehtoistyöstä hyötyvät esimerkiksi maaseutumaisten alueiden hoivakodit, joissa turvapaikanhakijat saattavat käydä järjestämässä virkistystoimintaa hoivakotien asukkaille.

Yijälän ja Luoman (2018, 10) mukaan maahanmuuttajien sijoittuminen suomalaisille työmarkkinoille tapahtuu usein sisääntuloammattien kautta. Vapaaehtoisena tai palkattomana harjoittelijana toimiminen ei täytä sisääntulotyön kriteeristöä, mutta turvapaikanhakijoiden haastattelujen perusteella he itse katsovat minkä tahansa palkattomankin työn olevan mahdollisuus, jonka kautta he voisivat päästä käsiksi työmarkkinoihin. Myös Yijälä ja Luoma (2018, 10) katsovat, että maahanmuuttajien työllistymistä edistävät myös erilaiset käytännönläheiset harjoittelut. Lisäksi turvapaikanhakijamiehet kertoivat haastatteluissa, että he olivat valmiita ottamaan vastaan mitä tahansa työtä ja tekemään myös palkatonta työtä, koska se myös toisi tekemistä, rutiinia ja arjen rytmiä vastaanottokeskuksen toimettomaan arkeen (ks. Haverinen 2018).

Alueeseen kiinnittyminen sosiaalisten suhteiden näkökulmasta

”Vera” kiinnittyy Tohmajärvelle paikkana ja alueena myös monen tasoisten sosiaalisten suhteidensa kautta, joista keskeisin on avioliitto suomalaisen puolison kanssa. Tohmajärveen kiinnittyminen liittyy siis puolison juuriin: suomalaisen puolison koti on Tohmajärvellä samoin kuin monet sukulaisuussuhteet. Miesten ja heidän kauttaan puolisoitten kiinnittymisen alueeseen ja syrjäiseen maaseutuun on havainnut myös Sirpa Varis (2005). Hänen mukaansa maaseudun tarjoamat mahdollisuudet vapaa-ajan suhteen ja juurille kiinnittyminen pitävät monia pitkäaikaistyöttömiä miehiä kiinni kotiseudussaan.

”Veran” sosiaaliset suhteet, jotka kiinnittävät hänet raja-alueeseen käsitteävät (ylirajaisten) perhesuhteiden lisäksi ystävyysuhteet, jotka ovat paikallisia. Ystävyysuhteita hän on solminut niin työn kuin harrastustensa kautta sekä suomenkielisiin että venäjänkielisiin. ”Veralla” on myös monenlaisia tuttavuusuhteita paikallisten kanssa. Mikäli venäjänkielillä maahanmuuttajalla on kouluikäisiä lapsia, näiden koulunkäynti ja

harrastukset yhdistävät häntä alueeseen luoden yhteisöllisyyttä ja vuorovaikutusta ympäröivän yhteisön kanssa.

Toisin kuin ”Veralla”, ”Husseinin” sosiaaliset suhteet keskittyvät muualle kuin Kiteelle. ”Husseinin” ystävyys- ja perhesuhteet ovat ylirajaisia, mutta Suomessa ne keskittyvät Etelä-Suomen suuriin kasvukeskuksiin (ks. Sjöblom-Immala 2016a; 2016b). ”Husseinin” sosiaalisia suhteita voi kuvata esimerkiksi näin:

Hussein on tullut Suomeen yksin ilman perhettään. Kotimaassa hänellä on vaimo ja viisi lasta. Jokin toivo Husseinin päässä vielä elää, että hän saisi itselleen turvapaikan ja voisi sitten alkaa järjestää perheenyhdistämisprosessia Suomeen. Käytännössä perheenyhdistäminen on mahdotonta korkeiden tulorajojen vuoksi, vaikka Hussein itse onnistuisikin saamaan turvapaikan Suomesta. Hän pitää yhteyttä perheeseen Skypea kautta ja seuraa Irakin tapahtumia sosiaalisesta mediasta – etenkin Facebookista. Sosiaalinen media tuottaa jatkuvasti myös materiaalia siitä, kuinka taistelut etenevät Irakissa. Hussein osallistuu lastensa kasvatukseen ja transnationaaliin perhehoivaan puhelimitse ja Internetin välityksellä. Hän on myös suunnitellut muuttoa pääkaupunkiseudulle tai mahdollisesti Turkuun, jossa hänellä olisi oman kielisiä ystäviä ja sukulaisia.

”Husseinin” elämässä perheestä erossa eläminen ja jatkuva ”etänä” huollissaan olo on arkea. Myös hänen sosiaaliset suhteensa vastaanottokeskuksessa ovat kyseenalaisia ja hauraita. Hänellä ei ole Koivikolla montakaan ystävää, vaikka vastaanottokeskuksessa elää kymmeniä, jopa satoja samaa kieltä puhuvia ihmisiä. Turvapaikanhakijat eivät uskalla ystävystyä ja luottaa aina edes toisiinsa, ja ”Hussein” katsookin, että on helpointa elää hissukseen ja omissa oloissaan. Se on paras tapa välttää konflikteja, koska aina edes maanmiehistään ei voi tietää kenen puolella he ovat. Vastanottokeskuksen työntekijä kertoi haastattelussa, että usein maiden sisäpoliittiset jännitteet aiheuttavat enemmän konflikteja turvapaikanhakijoiden kesken kuin maiden väliset ulkopoliittiset jännitteet. Sama asia tuli esille myös turvapaikanhakijoiden haastatteluissa, joissa irakilaiset toivat esille sen, kuinka toiset irakilaiset ovat ”vaarallisia” ja ”uhkaavia” ja toiset eivät. Konstruoidun ”Husseinin” kautta tilanne näyttää tältä:

Hussein on saanut kielteisen turvapaikkapäätöksen, mutta hän on tehnyt päätöksestä useampia valituksia, jotka ovat parhaillaan käsittelyssä. Hänen haaveensa ja unelmansa on saada turvapaikka Suomesta, koska Irakiin palaaminen ei ole hänelle vaihtoehto. Hussein on kokenut Irakissa kidutusta ja katsoo olevansa hengenvaarassa, mikäli hän joutuu palaamaan Irakiin. Hussein sanoo mieluummin tappavansa itsensä kuin palaavansa. Tutkijalta hän kysyy, miten suomalaiset viranomaiset voivat pitää Irakia turvallisena maana, koska hänen

oman kokemuksensa mukaan Irakissa on ollut kaikkien sota kaikkia vastaan viimeiset 40 vuotta. Hän ei myöskään osaa selittää shiiojen ja sunniain välisten konfliktien syitä ja seurauksia, vaikka niistä tässä kriisissä hänen mielestään onkin kyse. Hussein ei pidä itseään hengellisenä ihmisenä – ehkä senkin vuoksi Suomessa on hänestä vapauttavaa olla, kun uskonnolla ei ole julkisessa tilassa liian suurta merkitystä.

Sosiaaliset suhteet ja verkostot tarkoittavat ”Husseinille” asioita, jotka eivät pidä häntä kiinni Kiteellä, maaseudulla. Maaseutu on osa hänen arkeaan, mutta sosiaaliset suhteet ja toivottu tulevaisuus Suomessa ohjaavat häntä pikemminkin Etelä- ja Varsinais-Suomen isoihin kaupunkeihin kuin kiinnittymään maaseudulle. Isoihin kaupunkeihin ovat muuttaneet hänen ystävänsä ja tuttavansa. Etelä- ja Varsinais-Suomen vetovoimatekijöitä ovat sosiaalisten suhteiden ohella myös paremmat työllistymismahdollisuudet ja esimerkiksi elintarvikekaupat, joissa oman kulttuurin mukainen ruoka on edullisempaa kuin maaseudulla kiertävissä etnisten ruokien kauppa-autoissa tai maakuntakeskusten etnisten ruokien elintarvikekaupoissa (ks. myös Sjöblom-Immala 2016b).

Lopuksi

Olen tarkastellut ”Veran” ja ”Husseinin” asettumista ja kiinnittymistä Pohjois-Karjalan maaseudulle arjen kautta. Kiinnostuksen kohteena ovat olleet maahanmuuttajien omat kokemukset arjesta ja sen elettäväksi tekemisestä. Pohjois-Karjalaan kiinnittymisen näkökulmasta ”Vera” ja ”Hussein” edustavat ääripäitä. ”Husseinin” ajatuksissa siintää muutto Etelä-Suomeen, mikäli hän saisi oleskeluluvan Suomesta. Muuttohalukkuutta lisäävät suurten kasvukeskusten paremmat työllistymismahdollisuudet ja siellä olevat sosiaaliset verkostot. Kiteellä turvapaikanhakijoiden arkea kehystää toimetttömyys ja perheettömyys. Vaikka vastaanotokeskus voikin tarjota osalle turvapaikanhakijoista mielekästä tekemistä, esimerkiksi kalastamista ja puutarhan hoitoa, haastatteluissa toistuvat kuitenkin tarinat siitä, ettei aika tahdo kulua, kun ei ole tarpeeksi tekemistä. ”Husseinille” Kiteen maaseudulla sijaitseva vastaanotokeskus on ensisijaisesti paikka, joka tarjoaa turvaa ja rauhaa, ja väliaikaisen, välitilaisen, paikan, jossa hän odottaa turvapaikkapäätöstä. ”Hussein” ei ole kiinnittynyt maaseutualueeseen sen enempää työn kuin sosiaalisten suhteidensa kautta.

”Vera” puolestaan on asettunut ja kiinnittynyt Tohmajärvelle. Hänen asettumisensa on tapahtunut ajan myötä, onhan Vera muuttanut

Tohmajärvelle jo 1990-luvulla ja hänelle on ehtinyt kertyä monenlaisia muistoja ja tarinoita sekä sosiaalisia suhteita, jotka ovat kiinni Pohjois-Karjalassa. Myös arjen elettäväksi tekemisen näkökulmasta Tohmajärvi on ”Veralle” sopiva paikka: Tohmajärvi tarjoaa rajakuntana työllistymismahdollisuuksia venäjänkieliselle työntekijälle ja rajan läheisyys helpottaa ylirajaista elämää. Tohmajärveltä on helppo matkustaa Venäjälle: lomalle, teatteriin, ostoksille tai hoivaamaan siellä asuvia läheisiä. ”Veralla” on konkreettista hoivavastuuta Venäjän puolella asuvista sukulaisista, ja sen vuoksi hänelle on tärkeää asua paikassa, josta rajan ylittäminen ja matkustaminen Venäjälle on mahdollisimman vaivatonta. Myös suomenkieliset tohmajärveläiset näkevät hänet voimavarana alueelle ja osana paikallista yhteisöä.

Kevään 2020 aikana globaali koronapandemia sulki rajoja ympäri maailmaa, ja se on eittämättä vaikuttanut myös ”Veran” arkeen. Tässä vaiheessa ”Veran” arjesta voi tehdä analyysia lähinnä aikaisempien aineistojen kautta. Sen perusteella tiedetään, että rajan ja jopa sen mahdollisen sulkeutumisen vaikutus ”Veran” elämään on suuri ja epävarmuutta lisäävä. Neuvostoliiton hajoaminen ja siitä aiheutunut väliaikainen Suomen ja Venäjän välinen rajan sulkeutuminen sekä Georgian ja Ukrainan sodat ovat saaneet ”Veran” ymmärtämään ja pelkäämäänkin rajan sulkeutumisen mahdollisuutta. Rajan sulkeutuminen vaikeuttaa ”Veran” ylirajaisten hoiva- ja sosiaalisten suhteiden ylläpitoa.

Lopuksi voidaan vielä kysyä, olisiko ”Husseinin” mahdollista kiinnittyä ja juurtua alueeseen, Pohjois-Karjalaan, jopa maaseudulle? Mitä tarvittaisiin, että ”Hussein” voisi kokea Pohjois-Karjalan maaseudun yhtä elettävänä arjen kannalta kuin ”Vera”? Riittäisikö se, että maaseudulla olisi tarjolla enemmän palveluita ja paremmat kulkuyhteydet? Olisiko ”Husseinin” helpompi löytää maaseudun tarjoamia arjen toimintamahdollisuuksia, jos hän pääsisi mukaan työelämään – olisiko alueessa kiinnipitävien sosiaalisten suhteiden luominen tuolloin mahdollista? Vuosikymmenten aikanahan näin on käynyt ”Veralle”, enää hän ei varsinaisesti haikaile suurten kaupunkien tarjoamien mahdollisuuksien perään, vaan pitää arkeaan Tohmajärvellä mielekkäänä.

Lähteet

- Armila, Päivi 2016. Johdatus. Teoksessa Armila, Päivi, Terhi Halonen & Mari Käyhkö (toim.). Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusverkosto/ NuorisotutkimusseuraVerkkojulkaisuja 117, Helsinki, 9-22. (Luettu 15.5.2020.)
- Atkinson, Paul & Martyn Hammersley 1994. Ethnography and Participant Observation. Teoksessa Denzin, Norman K. & Yvonna S. Lincoln (toim.) Handbook of Qualitative Research. SAGE Publications, Thousand Oaks. 248–261.
- Battisti, Michele, Gabriel Felbermayr, Giovanni Peri & Panu Poutvaara, Panu 2018. Immigration, Search and Redistribution: A Quantitative Assessment of Native Welfare. Journal of the European Economic Association, Volume 16, Issue 4, August 2018. Pages 1137–1188. <https://doi.org/10.1093/jeea/jvx035>
- Bryceson, Deborah & Ulla Vuorela 2002. Transnational Families in the Twenty-first Century. Teoksessa Bryceson, Deborah & Ulla Vuorela (toim.) The Transnational Family. New European Frontiers and Global Networks. Berg, Oxford & New York. 3–30.
- Creswell, John W. 2007. Qualitative Inquiry & Research Design. Choosing Among Five Approaches. (Second Edition.). SAGE Publications, Thousand Oaks.
- D'Amuri, Francesco & Giovanni Peri 2010. Immigration and productive tasks: Can immigrant workers benefit native workers? Saatavilla <http://www.voxeu.org/article/how-immigration-can-benefit-native-workers> (Luettu 1.6.2020.)
- Davydova, Olga 2009. Suomalaisena, venäläisenä ja kolmantena. Etnisyysdiskursseja transnationaalissa tilassa. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 2009 n:o 57.
- Davydova, Olga 2012. Venäjän lännestä Suomen itään. Sukupuolittunut maahanmuutto ja haurastuneet työmarkkinat. Teoksessa Keskinen, Suvi, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere University Press, Tampere. 72–100.
- Davydova, Olga & Pirjo Pöllänen 2010. Gender on the Finnish-Russian Border: National, Ethnosexual and Bodily Perspective. Teoksessa Virkkunen, Joni, Pirjo Uimonen & Olga Davydova (toim.) Ethnosexual Processes. Realities, Stereotypes and Narratives. Kikumora Publications, Helsinki. 18–35.
- Davydova, Olga & Pirjo Pöllänen 2011. Border Crossing from the Ethnosexual Perspective: a Case Study of the Finnish-Russian Border. Eurasia Border Review 2(1) 2011. 73–87.
- Davydova-Minguet, Olga & Pirjo Pöllänen 2018. Hyvinvointi rajaseudulla asuvien venäläisten maahanmuuttajanaisten arjessa. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino, Tampere. 169–188.
- Davydova-Minguet, Olga & Pirjo Pöllänen 2020. Everyday transnational Russian-Finnish family relations in a Finnish rural border area. Teoksessa Hiitola, Johanna, Kati Turtiainen, Sabine Gruber & Marja Tiilikainen (toim.) Family Life in Transition. Borders, Transnational Mobility, and Welfare Society in Nordic Countries. Routledge, London & New York. 107–117.
- Denzin, Norman K. & Yvonna S. Lincoln 1994. Introduction: Entering the Field of Qualitative Research. Teoksessa Denzin, Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln (toim.) Handbook of Qualitative Research. SAGE Publications, Thousand Oaks. 1–17.

- Felski, Rita. *Doing Time: Feminist Theory and Postmodern Culture*, NYU Press, 2000. Saatavilla <http://ebookcentral.proquest.com/lib/warw/detail.action?docID=8654> (Luettu 1.9.2020)
- Forsander, Annika 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 39/2002. Väestöliitto, Helsinki.
- Flynn, Moya & Rebecca Kay 2017. Migrants' experiences of material and emotional security in rural Scotland: Implications for longer-term settlement. *Journal of Rural Studies* 52: 2017. 56-65. Saatavilla <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2017.03.010>
- Gergen, Mary M. & Kenneth J. Gergen 2002. Ethnographic representation as relationship. Teoksessa Bochner, Arthur P. & Carolyn Ellis (toim.) *Ethnographically Speaking: Autoethnography, literature, and aesthetics*. Altamira Press, Lanham. 11–33.
- Haverinen, Ville-Samuli 2018. Pakotetusta toimeettomuudesta – turvapaikanhakijoiden kotoutuminen vastaanotto toiminnan osana. *Janus* 26 (4) 2018. 309–325.
- Heikkilä, Elli & Taru Järvinen 2003. Migration and Employment of Immigrants in the Finnish Local Labor Markets. Teoksessa *Yearbook of Population Research in Finland XXXIX 2003*. The Population Research Institute, The Family Federation of Finland, Helsinki. 103–118.
- Hiitola, Johanna, Merja Anis & Kati Turtiainen 2018. Johdanto. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis & Kati Turtiainen (toim.) *Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä*. Vastapaino, Tampere. 6–29.
- Hoppania, Hanna-Kaisa, Olli Karisto, Lena Näre, Antero Olakivi, Liina Sointu, Tiina Vaittinen & Minna Zechner 2016. *Hoivan arvoiset – vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Gaudeamus, Tallina.
- Jaakkola, Timo 2000. *Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt työhönnotossa ja työelämässä*. Työpoliittinen tutkimus nro 218. Työministeriö, Helsinki.
- Joensuun kaupungin selvitys 2020. *Maahanmuutto ilmiönä*. Henkilöstö- ja työllisyysjaosto 7.4.2020. Joensuun kaupungin teettämä selvitys. Saatavilla <http://webdynasty.jns.fi/djulkaisu/kokous/20201958-8-1.PDF> (Luettu 20.5.2020.)
- Jokinen, Eeva & Mikko Jakonen 2011. *Rajaton Hoiva*. Teoksessa Jokinen, Eeva, Jukka Könönen, Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki (toim.) *Yrittäkää edes! Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Tutkijaliitto, Helsinki. 118–138.
- Jokinen, Eeva 2005. *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Junnilainen, Lotta 2019. *Lähiökylä*. Tutkimus yhteisöllisyydestä ja eriarvoisuudesta. Vastapaino, Tampere.
- Juopperi, Jukka 2019. *Maahanmuuttajat suuntaavat kaupunkeihin – Euroopasta tulleita asettunut maaseudullekin*. Saatavilla <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/maahanmuuttajat-suuntaavat-kaupunkeihin-euroopasta-tulleita-asettunut-maaseudullekin/?listing=simple> (Luettu 1.6.2020.)
- Karhu, Jani, Jenni Merovuo, Ismo Björn, Alina Kuusisto & Helena Hirvonen 2019. Hilma Ojanen. ”Kuinka minä olisin voinut totuuden kirjoittaa?” Menneisyyden tavoittaminen historiantutkimuksen keinoin. Teoksessa Merovuo, Jenni (toim.) *Moniääninen sisällissota Pohjois-Karjalassa*. Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, Joensuu. 258–269.

- Karjalainen, Pauli Tapani 2006. Topobiografinen paikan tulkinta. Teoksessa Knuuttila, Seppo, Pekka Laaksonen & Ulla Piela (toim.) Paikka. Eletty, kuviteltu, kerrottu. Suomalaisuuden kirjallisuuden seura. Kalevalaseuran vuosikirja 1985. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä. 83–92.
- Karjalainen, Pauli Tapani 2015. On topobiography; or, how to write one's place. *Nordia Geographical Publications* 44:4. 101–107.
- KUNTASTRATEGIA ja toimenpidesuunnitelma. Saatavilla <https://www.tohmajarvi.fi/documents/1739083/0/Kuntastrategia.PDF/6b470749-577b-ad4c-508c-ab189bbc0da0> (Luettu 1.6.2020.)
- Kuula, Laura 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino, Tampere.
- Könönen, Jukka 2011. Valttikorttina Venäjä. Teoksessa Jokinen, Eeva, Jukka Könönen, Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki (toim.) Yrittäkää edes! Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa. Tutkijaliitto, Helsinki. 97–117.
- Könönen, Jukka 2015. Tilapäinen elämä, joustava työ: rajat maahanmuuton ja työvoiman prekarisaation mekanismina. Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta / Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto. Saatavilla <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-1661-7> (Luettu 12.5.2020.)
- Laki (1386/2010). Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010.
- Laki (746/2011). Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta 746/2011.
- Lehto, Iiris 2020. Hoivaa työllistämiprojektissa. Projektinhoivan arki, tahti ja sommittuma. *Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 208*. University of Eastern Finland, Joensuu.
- Lehto, Iiris, Lilli Aini Rokkonen & Pirjo Pöllänen 2019. Hoiva paikallaan. Teoksessa Hirvonen, Helena, Antero Puhakka & Pirjo Pöllänen (toim.). Arjen rihmastot – Eeva Jokisen juhlakirja. Saatavilla https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-3206-8/urn_isbn_978-952-61-3206-8.pdf (Luettu 1.1.2020.)
- Liebkind, Karmela, Simo Mannila, Inga Jasinskaja-Lahti, Magdalena Jaakkola, Eve Kyntäjä & Anni Reuter 2004. Venäläinen, virolainen, suomalainen. Kolmen maahanmuuttajaryhmän kotoutuminen Suomeen. *Gaudeamus*, Helsinki.
- Makkonen, Teemu & Petri Kahila 2020. Vitality policy as a tool for rural development in peripheral Finland. *Growth and Change*. 2020;00:1–21. <https://doi.org/10.1111/grow.12364>
- Martikainen, Tuomas, Teppo Sintonen & Pirkko Pitkänen 2006. Ylirajainen liikkuvuus ja etniset vähemmistöt. Teoksessa Martikainen Tuomas (toim.) Ylirajainen kulttuuri. *Etnisyys Suomessa 2000-luvulla*. Tietolipas 212. SKS, Helsinki. 9–41.
- Martikainen, Tuomas & Marja Tiilikainen (toim.) 2007. Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Väestöliitto, Helsinki.
- Martin, Anna, Miia Mäntylä & Merja Pakkanen 2013. Maahanmuuttajien kotouttaminen maaseudulle kolmen sektorin yhteistyönä. Vaasan yliopisto, Levón-instituutti, Vaasa. Saatavilla https://www.univaasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-460-5.pdf (Luettu 1.6.2020.)
- Merovuo, Jenni 2019 Johdanto. Teoksessa Merovuo, Jenni (toim.) Moniääninen sisällissota Pohjois-Karjalassa. Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys, Joensuu. 6–15.

- Oivo, Teemu, Olga Davydova-Minguet & Pirjo Pöllänen (tulossa). Puun ja kuoren välissä: Suomen venäjänkielisten arjen turvallisuus transnationaalissa tilassa.
- Poutvaara, Panu 2019. Demokraattinen päätöksenteko ja talouden kehitys. Teoksessa Honkapohja, Seppo & Vihriälä, Vesa (toim.) Suomen kasvu – mikä määrää tahdin muuttuvassa maailmassa? Elinkeinoelämän tutkimuslaitos Etla, Paulon Säätiö. ETLA B 278. Taloustieto Oy, Helsinki, 219–236. Saatavilla <https://www.etla.fi/julkaisut/suomen-kasvu-mika-maaraa-tahdin-muuttuvassa-maailmassa/> (Luettu 1.6.2020.)
- Pohjois-Karjalan maakuntaliitto 2017. POKAT 2021. Pohjois-Karjalan maakuntaohjelma 2018–2021. Saatavilla <https://www.pohjois-karjala.fi/documents/33565/34607/POKAT+2021+%23x2013+Pohjois-Karjalan+maakuntaohjelma+2018%23x20132021.pdf/4deb7916-0995-3e38-da76-4dae18bc84b6?version=1.1> (Luettu 7.5.2020.)
- Precarias a la deriva 2009. Hoivaajien kapina. Like, Helsinki.
- Pöllänen, Pirjo 2007. Työllistymisen mahdollisuudet ja työn merkitys venäjänkielisille maahanmuuttajanaishille Pohjois-Karjalassa. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: Kotoutuminen, perhe ja työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Väestöliitto, Helsinki. 359–378.
- Pöllänen, Pirjo 2013. Hoivan rajat – venäläiset maahanmuuttajanaiset ja ylijäräinen perhehoiva. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D57/2013, Helsinki.
- Pöysä, Jyrki 2010. Kaksin tekstin kanssa. Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Pöysä, Jyrki, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.). Vaeltavat metodit. Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura, Joensuu. 331–360.
- Rannikko, Pertti 2020. Monipaikkainen syrjäkylä. Teoksessa Tedre, Silva (toim.) Maalla! Koetut paikat. Kirjokansi, Joensuu. 143–162.
- Reini, Kaarina 2012. Maahanmuuton taloudelliset vaikutukset – vieraskielisen työvoiman aluetaloudelliset vaikutukset Pohjanmaalle. Terveyden ja Hyvinvoinnin laitoksen raportti 12/2012. Juvenes Print, Tampere.
- Saari, Matti 2013. Maahanmuuttajakeskittymiä on muuallakin kuin pääkaupunkiseudulla. Tilastokeskus, Hyvinvointikatsaus 3/2013. Saatavilla https://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_008.html (Luettu 30.4.2020.)
- Saarinen, Aino 2007. Venäläiset maahanmuuttajanaiset ”naisystävällisessä” Pohjolassa: Kansalaisuus ja stigmatisoitunut identiteetti. Teoksessa Martikainen, Tuomas & Marja Tiilikainen (toim.) Maahanmuuttajanaiset: kotoutuminen, perhe, työ. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja, D 46/2007. Väestöliitto, Helsinki. 125–146.
- Saartenoja, Antti, Maarit Träsk, Sami Tantarimäki & Markku Mattila 2009. Maaseudun maahanmuuttajat. Kokemuksia työperäisestä maahanmuutosta Etelä-Pohjanmaan ja Varsinais-Suomen maaseudulla. Raportteja 41. Ruralia instituutti. Saatavilla <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/24745/Raportteja41.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (Luettu 8.9.2020.)
- Saartenoja, Antti 2010. Maahanmuuttajan ja maaseudun välisestä suhteesta. Teoksessa Koti Maalla. Maaseudun sivistysliitto, Maahenki. Saatavilla <http://www.msl.fi/msl/muuttiedostot/Koti%20maalla%20web.pdf>. (Luettu 15.5.2020.)
- Sarvimäki, Matti 2010. Maahanmuuton taloustiede: lyhyt johdatus. Kansantaloudellinen aikakauskirja 3/2010, 253–269. Saatavilla <https://www.taloustieteellinenyhdistys.fi/images/stories/kak/kak32010/kak32010sarvimaki.pdf> (Luettu 1.6.2020.)

- Saukkonen, Pasi 2013. Erilaisuuksien Suomi. Vähemmistö- ja kotouttamispolitiikan vaihtoehdot. Gaudeamus, Helsinki.
- Saukkonen, Pasi 2016. Mitä on kotoutuminen. Kvartti-verkkolehti 4/2016. Saatavilla <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen> (Luettu 1.9.2020.)
- Sjöblom-Immala, Heli (2016a): Pääkaupunkiseutu vetää pakolaistaustaisia muualta Suomesta. Kvartti 4/2016. Saatavilla <https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/paakaupunkiseutu-vetaa-pakolaistaustaisia-muualta-suomesta> (Luettu 15.3.2020.)
- Sjöblom-Immala, Heli 2016b. Katsaus somalialaisten, irakilaisien ja afganistanilaisten maan sisäiseen muuttoliikkeeseen Suomessa 2000-luvulla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, TEM raportteja 27/2016. Työ- ja elinkeinoministeriö. Saatavilla http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75055/TEMrap_27_2016.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Luettu 15.3.2020.)
- Sotkasiira, Tiina. 2017. Rural racism – from a discourse into a multifaceted experience of settling asylum seekers in Finnish countryside. Teoksessa Svelds, Kristina (toim.), XXVII European Society for Rural Sociology Congress: Uneven Processes of Rural Change: On Diversity, Knowledge and Justice: On-line Proceedings. The Institute of Sociology, Jagiellonian University.
- Sotkasiira, Tiina. 2018a. Kotoutumista vai hyvinvointia? Metafora-analyysi syrjäseutujen kotopalveluista. Teoksessa Hiitola, Johanna, Merja Anis, Kati Turtiainen (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino, Tampere. 30–52.
- Sotkasiira, Tiina 2018b. Tietävä, tulkitseva ja taisteleva asiantuntijuus turvapaikanhakijoiden sekä ammattilaisten ja vapaaehtoisten välisissä kohtaamisissa. Janus 26 (4) 2018. 292–308.
- Tedre, Silva 1999. Hoivan sanattomat sopimukset. Tutkimus vanhusten kotipalvelun työntekijöiden työstä. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 40.
- Tedre, Silva & Pöllänen, Pirjo 2016. Metodologinen urbanismi ja maaseutututkimus. Teoksessa Armila, Päivi, Terhi Halonen ja Mari Käyhkö (toim.) Reunamerkitöjä Hylkysyrjästä. Nuorten elämänraameja ja tulevaisuudenkuvia harvaanasutulla maaseudulla. Nuorisotutkimusseura. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseuran julkaisuja. 125–134.
- TENK 2019: TENKin ohjeistot. <https://www.tenk.fi/fi/tenkin-ohjeistot>. (Luettu 1.5.2020).
- Tiilikainen, Marja 2003. Arjen islam: Somalialaisten elämää Suomessa. Vastapaino, Tampere.
- Tiilikainen, Marja 2012. It's Just Like the Internet: Transnational Healing Practices between Somaliland and the Somali Diaspora. Teoksessa Dilger, Hansjörg, Abdoulaye Kane & Stacey A. Langwick (toim.) Medicine, Mobility and Power in Global Africa: Transnational Health and Healing. Indiana University Press, Bloomington. 271–294.
- Tilastokeskus: Käsitteet. Saatavilla http://www.stat.fi/meta/kas/kaupunki_maaseu.html (Luettu 25.9.2020.)
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.
- Uusitalo, Eeva 2020. Etnografian reittejä kylien ajallisuuteen ja aineellisuuteen. Helsingin yliopisto, Ruralia Instituutti. Julkaisuja 37.
- Varis, Sirpa 2005. Pitkäaikaistyöttömänä maaseudulla. Joensuun yliopisto. Karjalan tutkimuslaitos, Joensuu.

- Varjonen, Sirkku, Zamiatin, Aleksandr ja Rinas, Marina 2017. Suomen venäjänkieliset: tässä ja nyt. Tilastot, tutkimukset, järjestökentän kartoitus. Cultura-säätiö, Painosalama, Helsinki.
- Wrede, Sirpa & Nordberg, Camilla (toim.) 2010. Vieraita työssä: työelämän etnistyvä eriarvoisuus. Palmenia, Helsinki University Press, Helsinki. www.tohmajarvi.fi: <https://www.tohmajarvi.fi/tietoa-kunnasta> & <https://www.tohmajarvi.fi/niiralan-rajanylityspaikka> (Luettu 4.9.2020.)
- Yijälä, Anu & Tiina Luoma 2018. "En halua istua veronmaksajan harteilla, haluan olla veronmaksaja itse": Haastattelututkimus maahanmuuttajien työmarkkinapoluista ja työnteon merkityksestä heidän hyvinvoinnilleen. Tutkimuksia 2/2018. Helsingin kaupunki. Saatavilla https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/18_06_20_Tutkimuksia_2_Yijala_Luoma.pdf (Luettu 14.9.2020.)
- Yijälä, Anu & Maria Nyman 2017. Living in limbo. Qualitative case study of skilled Iraqi asylum seekers in Finland. Tutkimuksia 1/2017. Helsingin kaupunki. Saatavilla https://www.hel.fi/hel2/Tietokeskus/julkaisut/pdf/17_01_27_Tutkimuksia_1_Yijala_Nyman.pdf (Luettu 20.9.2020.)